

Spis treści

Wstęp. Czy Tadeusz Peiper był schizofrenikiem?	11
1. Klęska „papieża awangardy”	11
2. Od metafory do urojenia	18
3. Dlaczego „próba patografii”?	20
4. Uwagi o antropologii szaleńca	26
5. Schizofrenia i tekst	28
6. „Psychotyczne nowatorstwo” Peipera	32
I. Szaleństwo nowoczesne – od „odejścia Bogów” do „śmierci człowieka”	37
1. Klasyczność i romantyczność, czyli narodziny nowoczesnego szaleństwa	37
2. Koncepcje patologicznej konstytucji geniusza Schopenhauera i Lombroso	41
3. Dilthey: geniusz poetycki jako „rzekomo patologiczny stan”	43
4. Szaleństwo w dobie modernizmu: psychoanaliza, psychiatria i sztuka	47
5. Patografie Jaspersa	51
6. Awangarda i obłęd – „Dla odkrycia Ameryki trzeba było, ażeby Kolumb wybrał się w drogę z kupą wariatów” (André Breton)	64
7. Awangarda i psychoza w trybach maszyny	74
8. Miejsce Lacana w punkcie startu – między psychiatrią a surrealizmem	78
II. Awangardowa twórczość Tadeusza Peipera – promieniowanie czające się obłędu	81
1. Witkacy i Peiper wobec umasowienia i mechanizacji – między tryumfem a kresem człowieka	81
2. „Metafora (...) jest tworzeniem związków pojęciowych, którym w świecie realnym nic nie odpowiada” – Tadeusz Peiper i rzeczywistość	85
2.1. Od „uścisku z teraźniejszością” do „urojonej perspektywy”	85
2.2. Mechanizacja i umasowienie – losy jednostki w epoce „bezokoliczników”	89
III. Peiper w drugiej połowie lat 30. – „pracuję teraz nad życiem, nie nad literaturą”	97
1. Aura schizofreniczna dochodzi do głosu	97
2. Twórczość Peipera w drugiej połowie lat 30. w perspektywie szaleństwa	99

IV. <i>Ma lat 22, czyli portret poety z czasów „klasztornej” młodości</i>	107
1. Młodopolskie remanenty	107
2. Sny o potęgę dziecięcia wieku	110
3. (Przyszły) wielki poeta z Galicji w drodze do Paryża. Ewski jako alter ego Peipera	113
4. Klucze do powieści – „fikcyjna trzecia osoba” i matka	119
5. „Przecie wówczas wreszcie zdobył się na to by położyć rękę na kobiecie”	122
6. Autobiograficzność <i>Ma lat 22</i> – zarysowywanie się „urojonej perspektywy”	129
V. <i>Krzysztof Kolumb odkrywca – pierwsza autobiografia tranzytywna, czyli opowieść „o sobie samym jako innym”</i>	137
1. Wyjście poza awangardę	137
2. Kod Kolumba	141
3. Paradoks Kolumba – patron awangardy i maszyna regresji	144
4. <i>Krzysztof Kolumb odkrywca</i> – między historią a literaturą. Od biografii literackiej do „świeckiej hagiografii” i... z powrotem	147
5. <i>Krzysztof Kolumb odkrywca</i> – narodziny tranzytywnego autobiografizmu	153
VI. <i>Pierwsze trzy miesiące – dokąd „memuary” prowadzą „wędrowca”</i>	161
1. Miejsce <i>Pierwszych trzech miesięcy</i> w twórczości Tadeusza Peipera	161
2. Czym są <i>Pierwsze trzy miesiące</i> ?	170
3. Struktura memuarów	177
3.1. Memuary psychotyka	182
3.2. Nieudany i rozproszony poemat konstruktystyczny	188
3.3. Powieść szpiegowsko-detektywistyczna	191
3.4. Traktat historiozoficzno-polityczny o przyczynach upadku Drugiej Rzeczypospolitej i wizja przyszłej Polski	193
3.5. „Kwestia żydowska” w <i>Pierwszych trzech miesiącach</i> – pomiędzy kroniką preludium do zagłady a paraboliczną księgą wygnania	197
3.6. Kronika życia codziennego podczas kampanii wrześniowej i pierwszych miesięcy okupacji hitlerowskiej	205
VII. <i>Peiper w Związku Sowieckim. Więzień, publicysta, „zesłaniec”</i>	211
1. Stalinowski publicysta	216
1.1. Katyń	216
1.2. Zjazd Związku Patriotów Polskich	220
1.3. Między Niemcami a Sowietami	223
1.4. Wojna i sztuka	227

2. W Jakucku – badanie czy zesłanie?	231
3. <i>Wierszyki z dróg wojennych</i> – poeta w więzieniu i na (ideologicznym) froncie	240
VIII. Peiperowskie rekonstruowanie tożsamości <i>Wśród ludzi na scenach</i>	247
1. Od krytyki do „dramatologii”	247
2. Peiperowska antropologia teatru. Ku rekonstrukcji humanizmu	250
3. Powrót do romantyzmu	254
4. „Aktorska wiedza o człowieku”	255
5. Paradoksy wiernej interpretacji dramatu	262
6. Szekspirowskie „ułudy i omamienia”	264
7. Druga autobiografia tranzytywna – Lope de Vega	268
8. Projekt inscenizacji <i>Rewizora</i> , czyli „kwiprokwiaków” gra urojenia i realności	287
IX. Tranzytywizm teatrologiczny, czyli hiperbolizacja <i>Zapolskiej</i>	301
1. Obrona naturalizmu	301
2. <i>Zapolska</i> i sprawa polska	303
3. <i>Zapolska</i> , czyli męczennica modernizacji. Hagiografia i megalomania	307
4. <i>Zapolska</i> jako urojona ofiara spisku krytyków	310
5. Tranzytywizm transseksualny	315
6. Mit <i>Zapolskiej</i> -nowatorki	317
X. Schizoanaliza <i>Skłóconych z życiem</i> – ostatnia autobiografia tranzytywna	321
1. Filmowe zainteresowania Tadeusza Peipera	321
2. Nienapisana elegia dla Marylin Monroe	323
3. Psychotyk w kinie	324
4. <i>Niedostosowani</i> , czyli Peiperowska schizoanaliza <i>Skłóconych z życiem</i>	327
5. Marylina – figura cierpiącej Polski	331
6. Marylina/Rozalina jako <i>alter ego</i> Peipera	341
7. „Papież awangardy” i aktoreczka	345
Zakończenie. Na progu <i>Księgi pamiętnikarza</i>	351
1. „Olbrzymie dzieło, w którym po raz pierwszy w literaturze będzie powiedziana cała prawda”	351
2. Nowoczesność i schizofrenia	354
Bibliografia	357
Indeks nazwisk	365

Od metafory do urojenia to pierwsze obszerne opracowanie twórczości Tadeusza Peipera uwzględniające chorobę psychiczną „papieża awangardy”. W centrum zainteresowania *próby patografii* programotwórcy polskiego konstruktywizmu znajdują się jego późne, postawangardowe teksty autotematyczne, w większości ogłaszane pośmiertnie z rękopisów i ujawniające znamiona schizofrenii. Formą rozwijaną przez Peipera pod wpływem choroby staje się oryginalna postać autobiografii tranzytywnej, ustanawiającej w dziejach innych osób autoportret pisarza. Kolejne teksty o Krzysztofie Kolumbie, Lopem de Vega, Gabrieli Zapolskiej i Marylin Monroe pokazują grę odsłonięcia/zakrycia wizerunku własnego pod maskami wybitnych postaci. Rozprawa uwzględnia kontekst badań nad szaleństwem w europejskiej literaturze XIX i XX wieku, łączy inspiracje Jaspersowskiej analizy patograficznej z archeologią milczenia, stworzoną przez Michela Foucaulta do rekonstruowania szaleństwa przejawiającego się na marginesach cywilizacji Zachodu. Takie ujęcie twórczości Peipera scala refleksję literaturoznawczą i kulturowe studium psychozy, co umożliwia uchwycenie zasadniczej ambiwalencji procesu modernizacji, projektującej – za cenę bezpieczeństwa ontologicznego jednostki – sprawnie funkcjonujący mechanizm społeczeństwa masowego.